

Hans KİRK, KÖLE¹

İbrahim Özmen²

Hans Kirk, 1898 yılında Danimarka'da doğmuştur. Seçkin bir yatılı okulda eğitim gördükten sonra Kopenhag Üniversitesi'ne kabul edilmiş ve hukuk öğrenimini burada tamamlamıştır. 1922 yılında yüksek lisansını tamamladığında, Paris'te Danimarka büyükelçiliğinde çalışmaktaydı. Hans Kirk, Kopenhag Belediye'sinde iki yıl boyunca memur olarak da çalışmıştır. Hayatının anlamsız olduğunu düşünen *Kirk*, çalıştığı işi bırakıp Limford'ta amcasının evinde kalmaya ve balıkçılık ile uğraşmaya başlar. İlk ve en ünlü romanı olan *The Fishermen* adlı eserini burada yazmaya başlar. *The Fishermen* adlı eserinde Kuzey Denizi'ndeki bir grup balıkçının inanç ve günlük yaşamlarına dair tespitlere yer vermiştir. Daha sonra, bir üçlemeden oluşturmayı planladığı ikinci önemli eserini kaleme alır. Üçlemenin ilki *The Day Laborers* ismi ile 1936'da; ikinci bölümü ise *The New Times* ismiyle üç yıl sonra yayımlandı. Avrupa'da yaşanan Nazi işgali ve *Kirk*'in başından geçenler bu üçlemenin sonuncusunu yazmasını imkânsız hale getirir. Hapishanedeki el yazmalarının yakılması üzerine, *Köle* isimli kısa romanını kaleme almış ancak üçlemesinin isimsiz son cildi için bunu gerçekleştirememiştir.³

Köle, Hans Kirk'in Danimarka'da 1941–1942 yılları arasında kapatıldığı bir hapishanede kaleme aldığı müsveddeler arasında yer alan eserlerinden birisidir. 1943 yılında hapishaneden kaçmasına ve *Köle*'nin el yazması müsveddeleri Almanlar tarafından yakılmasına rağmen *Kirk*, eserini yeniden yazmaya muvaffak olmuştur. Eser 1948 yılında ilk kez yayınlanmıştır. Kitabın yayınlanmasının ardından kimi tartışmaların bir kısmı kitabın tarihi gerçeklere uyup uymadığına yöneliktir. Bazıları ise kitabın yazılma tarihi ile baskı tarihi arasındaki 3 yıllık gecikmeye dairdir.

Köle, tam olarak 17. yüzyıl dünyasının ticari anlayışına ve sınıf ilişkilerine ışık tutmakta ve 17. yüzyıl Avrupa'sında yaşanan ekonomik ve ticari gelişmeleri, dönemin sosyal ve sınıfsal unsurlarını göz önünde bulundurarak iktidar, şiddet ve din bağlamında ele almaktadır. Bunun yanı sıra eserde, romana ismini de veren köle kavramı, iktidar ve şiddet sarmalında oldukça dikkat çeken kimi ironilerle çarpıcı bir şekilde anlatılmaktadır. *Kirk*, eseri *Köle*'de okuyuculara bir sinema sahnesi tasarlamaktadır. Eserin neredeyse tamamı kahramanlar arasındaki diyaloglardan oluşmaktadır. Bu diyalogların birçoğu ciddi politik söylemler içermesine rağmen okuyucuda zihinsel bir kopmaya neden olmamaktadır. Bu anlamda *Köle*, sade bir anlatıma sahiptir. *Köle*, tarihi bir roman olmakla birlikte içerisinde dönemin toplumsal gerçekliklerine dair birçok ipucunu barındırmaktadır.

İspanya'nın Güney Amerika sömürgelerinden (Veracruz Limanından) İspanya'ya doğru demir alan *San Salvador* isimli gemide çeşitli sınıflardan yolcular yer almaktadır. Her bir yolcu, sahip olduğu statüye göre geminin çeşitli bölümlerinde seyahat edeceklerdir. *San Salvador*'un birçok değerli kargosu olmasına ek olarak, İspanya'ya taşıdığı temel mal altındır. Altın bu gemideki yolcuların bir kısmına zenginlik, bir kısmına iktidar, bir kısmına ise sadece elem ve ölüm

¹ İstanbul: Yordam Kitap, 2008, 191 sayfa.

² Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Akşehir İİBF, Maliye Bölümü, ibrahimozmen@selcuk.edu.tr

³ Hans Kirk'in hayatına dair bu kısa bölüm, *Köle*, "The Slave", "The Day Laborers and The New Times" ve "The Fishermen" adlı kitaplarında yer alan Marc Linder (aynı zamanda eseri İngilizceye çeviren) tarafından hazırlanan Önsöz kısımlarından derlenmiştir.

getirmiştir. Yolculardan bir kısmı o güne kadar bu sömürge topraklardan kazandıklarının tamamını bu gemide seyahat ettikleri kızılderili köle *Pancuiaco*'dan öğrendiklerine feda edeceklerdir. *Köle*'deki ele alınış biçimiyle, seçkinler ile zenginliğin ve iktidarın kaynağı olan altın, elde edilme sürecinde çok fazla ölüme neden olmuştur. Bu seçkinler sınıfının kızılderili bir köleden öğrendikleri de şüphesiz bedelsiz olmayacaktır.

Köle, Danimarka edebiyatında tarihi roman türüne iyi bir örnek oluşturmuş eserlerden biri olarak kabul edilmektedir. *Köle*'de yaklaşık 24 karakter yer almaktadır. *Kirk* eserinde, bu anlamda çok sesli bir anlatım izlemektedir. Yardımcı kahramanlar arasında *Don Pedro de Carajaval* (Genel vali), *Doña Inez Escobedo* (zengin kadın), *Pablo Avarano* (entelektüel), *Don Francisco de Elinaz* (oidor- yargıç), *Colonel Juan Gonzales* (albay) sayılabilir. Son olarak *Pancuiaco* (kızılderili köle), yardımcı kahramanlar arasında başkahraman olarak öne çıkmaktadır. Roman'da yer alan kahramanlar için şunu belirtmekte fayda vardır ki; kahramanlardan kimin başkahraman olduğunu yönelik tespitler bu eser için görecelidir. Aslında eserde yer verilen yardımcı karakterlerin her biri romanın kurgusunda önemli bir yer tutmaktadır. *Kirk*'in eserde diyalogları kurgularken ele aldığı yöntem ve diyalogların üzerine oturduğu ideolojik zemin okuyucuya bir başka başkahraman tespit ettirebilir. Bunların yanı sıra *Köle*'de *Pancuiaco*'nun öne çıktığını söylemek doğru olur. Roman, on sekiz bölümden oluşmaktadır. Romanda yer verilen yardımcı kahramanların dışında *Juan Gomez* (emekli İspanyol askeri) ve *Pablillo* (köle başı), *Don Vargas* (Cizvit papazı), *Samuel Rayburn* (İngiliz tüccar) eserdeki karakterler arasında yer almaktadır. *Köle*'de yer alan karakterlerden her birisi kendine has sınıfsal özelliklere sahiptir.

İktidar, şiddet ve din unsurları ile işlenen bu eserde, bu üç unsurun kurumsallaştığına dair ipuçları yer almaktadır. Eserde her bir kurumun temsilcisi bulunmaktadır. Kimi kahramanlar ise elde ettikleri konumları nedeniyle kurumsallaşan tüm unsurları içselleştirmiş durumdadırlar. Kurumsallaşan yapıları en iyi şekilde temsil eden karakterlerin başında *Don Pedro de Carajaval* (Genel vali) gelmektedir. *Don Pedro de Carajaval*, sömürge olan batı eyaletlerinin birinde genel validir. Onun bu yolculuğa çıkma sebebi, saraydan resmi bir davet almasıdır. Krala eli boş gitmemek için yıllardır biriktirdiği çeşitli hediyeleri yanında götürmektedir. Vali olduğu bölgede uyguladığı ek vergi sayesinde kralı mutlu edeceğini, bunca yıllık hizmeti karşılığında daha üst düzey bir görev alacağını da umut etmektedir.

Gösterişi seven *Don Pedro de Carajaval* gemiye askeri bir törenle binmiştir. Karakter, her zaman iktidar yanlısı, din ve şiddet eğilimi ile dikkat çeker. Bunların dışında diğer pek çok yolcu gibi o da altını sevmektedir. Onun diyaloglarında yer alan ironiler esere büyük katkı ve anlatım kolaylığı sağlamaktadır. *Köle*'de, *Don Pedro de Carajaval*, yazarın vurgulamak istediği tüm çelişkilerin somutlaştığı karakterdir.

Bir diğer kahraman *Doña Inez Escobedo* (zengin kadın), *Köle*'de yer alan çeşitli psikolojik tanımlamaların yanında, genç, zengin, hırslı, dünyanın ona ne gibi fırsatlar sağladığını bilen bir karakter olarak sunulmaktadır. *Köle*'de *Doña Inez*, zenginliğin ona ne tür hizmetler sunacağı gerçeğini kavramış, ancak kendi sosyal sınıfı ile birlikte olmaktan çok hoşlanmayan, güzel, sürekli emir vermekten ve hesap yapmaktan hoşlanan otuzlu yaşlarında bir kadın olarak karakterize edilmektedir. Başından iki evlilik geçmiş dul ve iki çocuklu *Doña Inez*, bugüne kadar kalbini titreten bir erkeğe rastlayamamaktan şikâyet eder. *Köle*'de *Doña Inez*'in pragmatizm ile romantizm arasında yaşadığı gelgitler oldukça dikkat çekmektedir. Bu anlamda *Doña Inez*, hisleri ve mantığı arasındaki çelişkilerin vücut bulduğu bir karakter olarak tanımlanabilir. *Doña Inez*, altın, köle, iktidar ve şiddet sarmalındaki hayatında her şeye sahip olmanın tadını çıkarmaktadır. Ona

göre her şey alınıp satılabilir, alt sınıflardaki insanların meta olarak değerlendirildiği bir toplumsal düzende bir köleye olan tutku bile iktidar ve şiddet sayesinde satın alınabilir.

Pablo Avarano (entelektüel), *Kirk*'in eserinde yer verdiği bu karakter, her durumda doğru olduğunu düşündüğünü söyleme konusunda sağlam bir mizaca sahiptir. Bunun yanında teorik olanın uygulamaya yansıtılmasındaki tüm çelişkileri de kişiliğinde barındırmaktadır. Ait olduğu sosyal sınıfa dair eleştirileri ile dikkat çekerken en alt tabakada bulunan köleler hakkında oldukça gerçekçi tespitler yapmaktadır. *Pablo Avarano*, sahip olduğu bilgi birikiminin büyük bir bölümünü köle sınıfının koşullarını ve katlanılmazlığını, mevcut düzenin fütursuzluğunu göstermek için kullanmaktadır.

Bir diğer karakter ise başarılı bir kariyere sahip olan *Don Francisco de Elinaz* (oidor–yargıç), vali olmak üzere saraya giden soylu bir bürokrattır. Kişisel statüsünün verdiği kimliği dışında saf bir entelektüel *Pablo Avarano*'ya olan benzerlikleri ile dikkat çeker. Yolculuğun başlarında çok öne çıkmayan karakter, kargaşa durumunda ortaya çıkan güçlü idaresi ve özgün görüşleri ile ön plana çıkmaktadır. *Don Francisco*, iktidar ve şiddet arasındaki ilişkinin alt sınıflar ve kendi üzerindeki, zenginliğin iktidar, din ve şiddet üzerindeki gücünün tam olarak farkındadır. Deyim yerindeyse *Köle*'nin *Sokrates*'idir. İnsanlara günlük hayatın ve iktidarın çelişkilerini ve söylemlerindeki göreceliği gösterme konusunda oldukça marifetlidir. Onun sakin ve doğru zamanı kollayan bürokratik tabanlı yeteneği, *Köle*'de sınıflar arasındaki ilişkinin tüm çıplaklığı ile ifade edilmesinde temel retorik yansıtılmaktadır. Bunların dışında *Pablo Avarano* ile benzer görüşlere sahip olup iktidar tarafından çok yadırganmaması eserde, bu iki karakter arasındaki sınıfsal ayrıma dair ipuçlarını sunmaktadır.

Köle'de, *Colonel Juan Gonzales* (albay), tam olarak ömrünü kralın iktidarına adayan, dönemin toplumsal yapısındaki yozluğu eserin son bölümlerinde girdiği tartışmalar ile sergileyen bir karakterdir. *Gonzales*, romanda anlatılan iktidar ve şiddet ilişkisinde (asker iktidarın devamı için asli unsurdur) asker sınıfının sahip olduğu şiddet eğilimini karakterinde barındırmaktadır. İyi bir silahşor olan *Juan Gonzales*, *San Salvador*'da gerçekleştirilen kumar ritüelinden en çok haz alan yolcular arasındadır. Bu yaşlı ancak marifetli asker, hayatı boyunca iktidarın varlığı için çalışmıştır. *Gonzales*, yolculuğu boyunca her an İspanya kralı ve Hristiyanlık için savaşmaya hazırdır.

Pancuiaco (Kızılderili köle), *Köle*'nin en az yer verilen ve en az diyaloga sahip bu karakteri başkahraman olarak gösterilebilir. Eser, onun karakteri üzerine inşa edilmiştir. *Pancuiaco*, İspanyol işgali sırasında karısını ve çocuklarını kaybetmiş ve kardeşleri de kendi gibi köle olarak satılmıştır. *Pancuiaco*, *Doña Inez*'in hediye olarak sunmak üzere satın aldığı Kızılderili bir köledir. *Pancuiaco*, *Köle*'nin ve insanlık tarihindeki tüm kölelerin közlenmiş yüreğidir. Romanda, ona verilen bu paye rahatlıkla görülmektedir. Diyaloglarında ortaya koyduğu fikirleri ile Afrika ve Amerika kıtasının tarihi gerçeklerine vurgu yapmaktadır. *Pancuiaco*, sırtında şaklayan kırbaça karşı şarkı söylemesi, İspanyanın en zengin ve önde gelen soyluları arasındaki *Doña Inez*'in tutkusuna ve iktidarına karşı boş gözlerle bakması, yaşadığı dönemlerin karanlığında yitip giden insanlığa karşı direnişi ile romanın en güçlü karakteridir.

Köle, tıka basa altın yüklü bir geminin 1679 yılında Veracruz Limanından demir alması ile başlar. Romanın birinci bölümünde yer verilen kahramanlardan *Pablillo* (Köle başı) ve *Juan Gomez*'in (asker) diyaloglarında babalarının yaptığı mesleklere dair anlatım ile 1600'lü yıllara uzanan kısa bir zaman kesiti belirtilmektedir. *Kirk*, romanın on altıncı bölümünde *Maeiallo Corridan*'in (burunsuz emekli asker) askerlikteki hizmet süresini 40 yıllık bir zaman kesiti olarak belirtmekte ve olayların arka planındaki tarihsel örgüsünde yaklaşık 50–60 yıllık bir kesit sunmak-

tadır. Bunlara rağmen roman bir bütün olarak değerlendirildiğinde merkantilizm döneminin büyük bir kısmını içine alan tarihsel bir altyapıya sahiptir. Bu bağlamda 14. ve 17. yüzyıl zaman örgüsüne sahiptir diyebiliriz.

Köle, oldukça yalın bir anlatıma sahiptir. Yer verilen karakterler ile yazar tarafından okuyucuya aktarılmak istenen derin felsefi tartışma bu yalın anlatım sayesinde oldukça akıcı bir şekilde hazırlanmıştır. Romanın büyük bir bölümünde yazarın okuyucuya yansıtmak istediği şeyler tarihsel bir süreç olarak aktarılmaktadır. Diyaloglardaki olay örgüsünde, çeşitli çelişkiler ön plana çıkarılarak olumlu ve olumsuz aynı anda okuyucuya sunulmaktadır. Romanda yazarın kullandığı anlatım, karakterlerin karşılıklı konuşmasına dayanmakla birlikte, anlatımda yer alan ustalık sayesinde okuyucu *San Salvador*'un tamamını dolaşmakta ve karakterlerin arasında gezinmektedir. Bu güçlü imgeleme sayesinde birçok karakter ve mekân okuyucunun zihninde yer etmektedir. Romanda sıradan ve günlük bir dilin kullanılması *Kirk*'in kullandığı dili basitleştirmekte aksine yazarın dilinin gücünü göstermektedir.

Köle, dönemin toplumsal gerçekliklerine ve bu toplumsal gerçekliklere başat olan sınıfsal ilişkilerde iktidar, şiddet ve din arasındaki temel çelişkilere dikkat çekmektedir. Ele aldığı dönemin günlük hayatından kesitler sunan bu eser sermaye birikiminin başlangıcı olarak kabul edilen Merkantilist dönemin çelişkilerini, dönemdeki mevcut sistemin çöküşüne dair görüşleri ile ifade etmektedir. *Köle*, iktidar, şiddet ve din etkileşiminde sınıfsal zemindeki temel çelişkilerini karakterler yardımı ile göstermektedir. *Kirk*, eserini o denli bir ustalıkla kurgulamıştır ki, olguların ortaya konuluşu ve kahramanların diyalogları dönemin sınıfsal ilişkilerini net biçimde ortaya koymaktadır. Bu sınıfsal ilişkilerde iktidarını altına ve şiddete dayandıran seçkin sınıf arasında iktidarı ve şiddeti en iyi şekilde bilen ve her daim bu iki unsuru kullanan kahramanların zihinlerinde koca bir kara delik oluşturmuştur. Kölelik ve ölüm ile gelen altın, iktidara, şiddete ve dayatılan inanca boyun eğmeyen bir köle yardımıyla geldiği yere yani doğaya geri verilmektedir.

Doña Inez'in Kızilderili köle *Pancuiaco*'ya olan ilgisi ve *Köle*'nin bu diyalogları içeren bölümlerindeki akışı, yazarın tarafını belli ettiği ve ana mesajını verdiği bölümler arasında yer almaktadır. *Pancuiaco*, *Doña Inez*'e sahip olduğu insani değerleri satın alamayacağını göstermiştir. Köle'de, *Doña Inez* ile simgelenen dönemin temel felsefi yaklaşımı, hırsından ötürü her şeyini kaybedecektir. Bu kurgunun ünlü Kızilderili atasözü ile olan benzerliği dikkat çekmektedir. Romanda diğer kahramanlara göre daha zeki ve kurnaz karakterler, sınıflar arasındaki ilişkilerin tamamını tertip eden iktidar, şiddet ve din kurumlarının çürük bir ip ile birbirlerine bağlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özetle romanın ana fikri bu kahramanların bu sürecin tamamını kavramalarında yatmaktadır.

Daha önce belirtildiği üzere başkahramanın tespitinin göreceli olması yazarın kendi ile bağ kurduğu karakterlerin tespitini güçleştirmektedir. Ancak yazarın düşünsel yapısına uygun olarak bu kurgunun diyalektik yöntemle hazırlandığı ve ustalıkla kurgulandığı izlenimini vermektedir. *Köle*'de yer alan kahramanlardan *Pablo Avadora*, *Don Francisco* ve *Pancuiaco*'nun, *Kirk*'in kendi düşünce dünyası ve pratik hayatına dair bağ kurduğu karakterler arasında sayılabilir. Bu tespite dair kimi ipuçları eserde, *Pablo Avadora* ile *Pancuiaco* arasındaki intikam ve başkaldırıya dair diyalogda yer almaktadır. Yine *Pablo Avadora*'nun pür entelektüellik konusundaki öz eleştirileri, *Pancuiaco*'nun eylemci yönü ve *Don Francisco*'nun *Sokrates* tarzı bu görüşü desteklemektedir.

Kirk, romanında bir geminin yolculuğunu anlatırken aslında bir yandan da tüm merkantilist dönemin tarihi yolculuğunu gözler önüne sermektedir. *Köle*, okuyucuya, *Colombus*'un Yenidünyayı keşfi ile başlayan, İspanya'nın dünya ticaretini ikiye bölmesi ile ilerleyen, Fransa ve İngiltere'nin sömürgecilik yarışına katılması ile devam eden süreci, romanında kullandığı dil aracılığı

ile özenle işlenmiş bir özet olarak sunmaktadır. Anlatım, okuyucunun neredeyse tüm duyularına tesir etmektedir. Eserde ele alınan dönemdeki kültür, gelenek, inanç ve dahası toplumsal yapıyı oluşturan tüm unsurlar yer almaktadır. Bu anlamda yazar, merkantilist dönemdeki sınıf ilişkilerine dair tespitleri ve çelişkileri verme gayretindedir. Bu gayret sırasında kurgusu dikkat çekici ve gerçeğe yakındır. Eserin yayınlanmasının ardından yapılan değerlendirmeler, bu konuda onun başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak *Kirk*'in kitabının Türkçeye çevirisi hakkında birkaç husus belirtilebilir. Konusu bakımından geniş bir sahaya sahip olan eserin, siyaset, tarih, iktisat ve sosyoloji gibi alanlarla oldukça yakından ilgili olduğu söylenebilir. Bu bakımdan *Sermet Yalçın*'ın çevirisi, bu alanlara ilgisi olan veya olmayan tüm okuyucu kitlesi tarafından kolaylıkla anlaşılabilir olacak oldukça başarılı bir çeviridir. Bu bağlamda eser, merak uyandıran bir başlangıç niteliği taşımaktadır. *Köle*, tarihi bir roman olarak okumaya değer bir kitaptır. *Köle*, ona getirilen anlamsız (Nazi işgalinin ardından yazılan bir iblis kitabı) eleştirileri berhava eden, iktisat tarihi açısından noksan bir alanı tamamlayan, iktisat sosyoloji alanında değerlendirilebilecek bir eserdir.